

УДК 811.161.2'373.4-1.09Костенко

Н. А. Березовська-Савчук

ЛЕКСИКА МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЇ СМУТКУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЛІНИ КОСТЕНКО)

Березовська-Савчук Н. А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко).

У статті проаналізовано суть лінгвістичного підходу до вивчення емоцій, представлено основні теоретичні підходи до категорійної природи емотивності та її місця в семантичній структурі слова; розглянуто основні класифікації лексики для мовної репрезентації емоцій; охарактеризовано особливості інгерентної й адгерентної емотивності мовних одиниць; виявлено особливості емоції «смуток»; встановлено специфічні особливості вербальної репрезентації емоції смутку мовними засобами на лексичному рівні.

Ключові слова: категорія емотивності, емоційна лексика, лексичні засоби вираження емоцій, адгерентна емотивність.

Березовская-Савчук Н. А. Лексика языковой репрезентации эмоции грусти (на материале поэтических произведений Лины Костенко).

В статье анализируются суть лингвистического подхода к изучению эмоций, представлены основные теоретические подходы к категориальной природе эмотивности и ее места в семантической структуре слова; рассмотрены основные классификации лексики для языковой репрезентации эмоций; охарактеризованы особенности ингерентной и адгерентной эмотивности языковых единиц; выявлены особенности эмоции «грусть»; установлены специфические особенности вербальной репрезентации эмоции грусти языковыми средствами на лексическом уровне.

Ключевые слова: категория эмотивности, эмоциональная лексика, лексические средства выражения эмоций, адгерентная эмотивность.

Berezovska-Savchuk N. A. Lexical representation of emotion of sadness (based on the material of poetic works by Lina Kostenko).

The article clarifies that the anthropocentric and emotional orientation of modern linguistic studies encourages researchers to study linguistic means of expressing emotions, since emotions most often form the motivational basis of personality activity; analyzes the nature of linguistic approach to the study of emotions, to understand category of emotivity and its place in the semantic structure of word; it is

indicated that emotions are a subjective relation of a person to objects and phenomena of the surrounding reality; it is emphasized that emotionality is a semantic property of language with help of a system of various means to expressing emotionality as a fact of the psyche; reviewed features of the inertial and adherent emotionality of the linguistic units; it is stressed that sadness is a basic emotion that can accompany both positive (constructive) feelings and feelings of a person.

In the proposed study are presented vocabulary classifications for the representation of emotions; It was found out that emotional value is the meaning in which the emotional content is expressed or defined; It was found out that emotional expression is expressed by a certain system of language means and their combination; It was established that the verbalization of emotion of sadness by lexical linguistic means is carried out with the help of a direct lexical-semantic nomination, means of word formation, individual author units and adherent emotions expressed by nouns, verbs, adjectives, adverbs and exclamations.

Key words: emotional category, emotional vocabulary, lexical means of expressing emotions, adherent emotionality.

На сучасному етапі розвитку мовознавства панівною є антропоцентрична дослідницька парадигма, яка передбачає розгляд мови в тісному взаємозв'язку з її носієм та проголошує пріоритет чинників, що забезпечують успішне використання мови суб'єктом комунікативної діяльності для досягнення своєї мети. Емоційна сфера особистості є однією з найважливіших у її життєдіяльності, оскільки людині властиво відчувати емоції та виражати їх вербальними мовними засобами, «закріплювати в мові <...> свої емоції, інтелект, ставлення до предметного і непередметного світу, інших людей» [2, с. 3]. Вивчення взаємозв'язку мовної системи й емоційної сфери людини сприяло становленню окремої царини мовознавства – лінгвістики емоцій (емотіології), що як наука сформувалася у ХХ ст. на основі психології й традиційного мовознавства. Антропоцентрична й емотіологічна спрямованість сучасних мовознавчих студій спонукає науковців досліджувати мовні засоби вираження емоцій, оскільки саме емоції найчастіше складають мотиваційну основу діяльності особистості.

Специфічні особливості вербального вираження емоцій

неодноразово ставали предметом вивчення сучасних лінгвістичних розвідок (Н. Арутюнова, Н. Бойко, А. Вежицька, Є. Галкіна-Федорук, М. Гамзюк, Я. Гнезділова, Ф. Данеш, А. Манзій, В. Маслова, Л. Піотровська, Л. Ставицька, М. Степанюк, О. Реформатський, В. Теля, В. Чабаненко, В. Шаховський, С. Шорін, Ю. Щербініна й ін.). У наукових працях дослідників зазначено, що емоційна лексика здебільшого є основним вербальним засобом вираження людських емоцій і складає значну частину в загальному обсязі лексики. Однак наукові пошуки щодо мовної реалізації емоцій та емоційного стану на лексичному рівні, питання емотивного семантичного простору мови й досі є актуальними як в теорії комунікації, так і в теорії тексту, адже проникнення емоційності в номінативно-комунікативну діяльність людини не тільки об'єктивно відбиває дійсність, а й сполучає відображені образи з суб'єктивно-емоційним ставленням до них.

Емоції – це суб'єктивне ставлення людини до предметів і явищ навколишньої дійсності; саме за допомогою емоцій людина виражає своє ставлення до того, що відбувається. Зарубіжні та вітчизняні психологи зробили значний внесок у розробку теоретичної та методологічної бази щодо вивчення емоцій. У наукових розвідках було виявлено сутність емоцій (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), розроблено класифікацію базових емоцій (Б. Додонов, К. Ізард, П. Екман й ін.), здійснено характеристику емоційних явищ (Б. Ананьєв, Є. Ільїн та ін.). Смуток – базова емоція, що виникає через розчарування, психологічну ізоляцію, втрату перспективи в досягненні мети, розлуку з близькою людиною, загалом, через втрату чогось значущого, що може завдати людині сильного морального болю. Хоч смуток науковці зараховують зазвичай до негативних емоцій, вважаємо, що він може супроводжувати й позитивні (конструктивні) переживання й почуття людини. Смуток часто стає так званою рушійною силою, допомагає людині поглянути на світ но-новому, змушує її цінувати життя та близьких, замислитись над тим, що було колись

несуттєвим [3, с. 274].

Суть лінгвістичного підходу до вивчення емоцій зводиться до того, що у процесі відображення людиною світу емоціям відводиться роль посередників між світом і його відображенням у мові. Наявні різні підходи щодо виокремлення й опису емоційного лексичного фонду мови, що зумовлено різним розумінням поняття «емотивності» та її місцем у семантичній структурі слова. Емотивність, на думку В. Телії, – це лінгвістична характеристика тексту (або лексикону) як сукупності мовних засобів, здатних викликати емоційний ефект [9, с. 36–66]. О. Селіванова вважає, що емотивність – це складник конотативного компонента у семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного [7, с. 142]. В. Шаховський визначає емотивність як іманентно притаманну мові семантичну якість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки. Науковець стверджує, що емотивність реалізується на всіх рівнях мови [11, с. 24]. С. Шорін емотивністю називає таку категорійну ознаку тексту, яка реалізує виражені в тексті емоції [13, с. 152]. Отже, категорія емотивності охоплює всі мовні засоби відображення емоцій та емоційних характеристик мовної особистості (її емоційний стан і ставлення до відображуваного світу) та уможливорює функціонування емоційної комунікації. Категорії «емоційність» та «емотивність» мають тісний взаємозв'язок, відрізняє їх сфера вживання – психологічна або лінгвістична. Вважаємо, що емотивність, – це передбачувана, усвідомлювана ознака мовлення, що спричиняє вживання таких мовних засобів, які цілеспрямовано надають йому емоційності для впливу на адресата. Тракткування емотивного значення тісно пов'язане з розумінням категорії емотивності, ось чому розуміння емотивного значення розглядається як засіб вираження емоцій того, хто говорить. Емотивне значення – це значення (семема), єдина структура якого містить сему емотивності тієї чи тієї категорії, тобто це значення,

у якому виражено або визначено емотивний зміст.

Для опису емоційних характеристик слова сучасні мовознавці використовують різні терміни. Лексику, що виражає емоції або емоційні стани, називають «емоційно забарвленою» (Д. Шмельов, Е. Мягкова), «емоційно-оцінною» (О. Вауліна), «експресивною» (І. Арнольд, В. Чабаненко), «емоційно-експресивною» (Т. Вавринюк). У сучасних дослідженнях з емотіології переважно вживається термін «емоційна лексика» (Є. Галкіна-Федорук, В. Шаховський), яким визначається сукупність лексичних одиниць, призначених для мовного відображення емоцій. Використовують також і терміни «емотивна лексика» та «емотиви». Одиницями емотивної комунікації є емотиви – одиниці мови, у семантичній структурі яких є емоційна складова у вигляді семантичної ознаки, семи, конкретизатора значення, завдяки чому ця одиниця адекватно використовується усіма носіями мови для вираження емоційного ставлення / стану мовця» [11, с. 24]. Мовознавці розрізняють інгерентну й адгерентну емотивність мовних одиниць (Т. Вавринюк, О. Король). Інгерентна емотивність внутрішньо притаманна мовному знаку, є його постійною і невід'ємною ознакою в будь-яких ситуативно-контекстних умовах, адгерентна емотивність мовного знака виявляється тільки в конкретному контексті, ситуації, умовах, а не в основному словниковому значенні [4; 14].

У лінгвістичних дослідженнях нерозв'язаним залишається питання щодо складу емоційної лексики. Відповідно до класифікації, запропонованої Д. Шмельовим, виділяють: 1) слова, що позначають певні емоції та переживання, напр.: *любити, ненавидіти, гнів, красивий, поганий* (виокремлення цих слів відбувається у зв'язку з предметно-тематичною класифікацією лексики); 2) слова, емоційна значущість яких створюється засобами словотворення, напр.: *сонечко, малесенький, здоровезний*; 3) слова, власне в лексичному значенні яких міститься відповідна оцінка позначуваних ними явищ, напр.: *здоровило, зловорожість*,

інтриган, хизуватися тощо. На думку науковця, лише дві останні групи слів можуть називатися «емоційно забарвленою лексикою», тому що слова, що позначають певні емоції та переживання, не забарвлені цими емоціями, а безпосередньо відображають їх своїм значенням [12, с. 163–166]. О. Фінкель і М. Баженов до емоційної лексики зараховують слова, що виражають почуття, які переживає сам мовець чи інша особа, де певний відтінок почуття репрезентовано власне в значенні слова, наприклад: *любов, ненависть, доброта* [10, 81–82]. І. Арнольд обстоює думку, що необхідно виділяти: 1) емоційно-нейтральну лексику, що виражає тільки поняття, без вказівки на ставлення до нього мовця, напр.: *кімната, жінка, двері, верхній* тощо; 2) емоційно-забарвлену лексику, що виражає почуття, настрої і ставлення мовця до висловлювання, напр.: *чудово, жахливо, на жаль* тощо. Емоційна лексика усвідомлена також як слова, що містять позитивну або негативну оцінку того, що називається у слові (пестливі, лайливі слова, вигуки) та як образне вживання похідних слів завдяки гіперболі [1, 92–95].

Згідно з підходом до емотивності В. Шаховського, функціонує три групи лексики для мовної репрезентації емоцій: 1) лексика, що називає емоції; 2) лексика, що описує емоції; 3) лексика, що виражає емоції. Лексика, що називає емоції, на думку вченого, не є емотивною, слова *смуток, радість, гнів, жаль* містять лише поняття про певні емоції, слугують індикацією поняття про цю емоцію, тоді як семантика емотивів виражає емоційний стан внутрішнього «я», його свідомості та психіки. Дослідник, говорячи про вербальне вираження емоцій, виділяє специфічний компонент значення слова – емотивний. Цей компонент становить результат відображення емоцій у слові у процесі їх вербалізації та семантизації. Будучи соціально узагальненим, він слугує для індивідуального вираження емоційної оцінності об'єктів [11, с. 91–92].

Конструктивна емоція смутку, як і будь-яка інша,

реалізується в мові за допомогою мовних засобів різних мовних рівнів: фонетичного, лексичного, морфологічного, фразеологічного, стилістичного та синтаксичного. Це означає, що емоційна експресія виражається певною системою мовних засобів і їх комбінацією, тобто сукупністю мовних форм, спеціально призначених для цього. Лексичні засоби вираження емоції смутку мають високий маніпулятивний і сугестивний потенціал. Вони апелюють до почуттів, емоцій та стереотипів адресата, створюють емотивний зміст і емотивну тональність тексту.

Мовотворчість Ліни Костенко характеризується емоційною виразністю та глибокою психологічною напруженістю. Емоційна лексика в поетичних творах письменниці є одним із домінантних чинників вираження емотивності, використання емотивів сприяє психологізації текстів, наповнює їх емоціями. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що лексика вербальної репрезентації емоції смутку в поетичних творах Ліни Костенко представлена словами з прямою лексико-семантичною номінацією, що містять лише поняття про смуток, слугують індикацією поняття про цю емоцію. Механізм номінації смутку здійснюється за допомогою використання в контексті ключового репрезентанта – найменування емоції «смуток», її синоніма чи деривата, що може свідчити про багатоплановість структури чи семантики мовних одиниць, напр.: *Я чую смутку пальці крижані. / Розрісся цвинтар. Груша постаріла* (6, с. 67); *Осінній день березами почавсь. / Різьбить печаль свої дереворити* (6, с. 344); *Мені без тебе сумно серед людства. / Вже людству не до себе й не до нас...* (6, с. 300); *Що не народ – одне й те саме горе. / Що не поет – одна і та ж печаль* (6, с. 206).

Лексика, яка називає емоцію смутку, не є емотивною, вона – індикативна, логіко-предметна: *сумний, зажурений, печальний, смутний, журливий, жалібний, понурий, безрадісний* – усе це лише позначення сумного стану, напр.: *Мені відкрилась істина печальна: / життя зникає, як ріка Почайна* (6, с. 77); *Руйновище*

віри, і розпач, і розпач! / Під попелом смутку похований шлях. / Зажурені друзі сахнулисья врозтіч. / Посіяне слово не сходить в полях (6, с. 59); *Я глянула їй в обличчя смутне, / Душею покликала очі. / – Ти все одно не візьмеш мене, – / сказала вона неохоче* (6, с. 34). Тут, як і в інших назвах емоції «смуток» (сум, журба, нудьга, печаль, туга, жаль, нудота, меланхолія, зажура, смуга, нудьга), відсутній емотивний компонент, така лексика є засобом реалістичного зображення дійсності, проте у поєднанні з іншими лексемами такі слова є засобом вираження смутку ліричного героя, засобом експресивності поетичного тексту.

У досліджуваних поетичних текстах емотивний компонент смутку виокремлено у словах, емоційна значущість яких створюється засобами словотворення, а саме:

– зменшено-пестливими суфіксами, напр.: *У груші був тоненький голосочок, / вона в дитинство кликала мене* (6, с. 42); *Личка вже не було. Кісточками, омитими кров'ю, / осміхалася шия з худеньких дитячих ключиць* (6, с. 32); *Старенька* жінка вносила *соломки* / і, вся залита сяйвом золотим, / чогось палила у печі *іконки*, / поцілувавши кожну перед тим (6, с. 20); *Біднесенький мій ліс, хіба уже пора? / А може, ти ще в осені побудеш?* (6, с. 345);

– збільшувально-згрубілими суфіксами, напр.: *Сізіф куриє свою гіркушу люльку, / йому хотілось бути молодим* (6, с. 42); *Старезні* пні, *кошлати* поторочі, / *літопис* тиші пишуть у траві (6, с. 51); *Мигтять в очах рекламні балагани, / світ закидає вудлища антен. / Шматка землі немає під ногами, / в яку б ще міг упертися Антей* (6, с. 102).

Така емоційна лексика в поєднанні з іншими словами та мовними засобами інших рівнів мови (тропи та стилістичні фігури в поєднанні із синтаксичними емотивами) виражає емоцію смутку, є засобом емотивності, містить оцінну конотацію (жаль, віру).

В аналізованих текстах засобами вираження емоційного стану печалі є індивідуально-авторські лексичні одиниці, які

зазвичай дають змогу досягти місткої емоційної конденсації емоції смутку, посилюють її, інтенсифікують, напр.: *Ти вчора поїхав, ти ж тільки поїхав учора, / а вже мені будень диктує дощі та й дощі. / І де ж мені взяти для дум зрівноважені чола, / для смутків сугулих – **непродоцимі** плащі?* (6, с. 309); *У присмеркові доброї **дїбровості** / пиєничний присмак скошеного дня. / На крутосхилах срібної **дніпровості** / сідлає вічність чорного коня* (6, с. 299).

Аналіз поетичних творів Ліни Костенко засвідчив, що емоційні конотації смутку на лексичному рівні створюються здебільшого завдяки словам з адгерентним емотивним компонентом. Емотивність зазначених лексем виявляється тільки в конкретному контексті, ситуації, умовах, а не в основному словниковому значенні. Такі лексичні мовні засоби вербалізації емоції смутку в аналізованих поетичних творах виражені:

– іменниками (*мряка, кладовище, мить, похорон, самота, смерть, біль, плач, сльози, сон, спрага, дощ, спомин, обрій* тощо), напр.: *Звичайна собі **мить**. Звичайна хата з комином. / На росах і дощах **настояний** бузок. / Оця реальна мить вже завтра буде **спомином**, / а післязавтра – казкою казок* (6, с. 306); *Останні айстри горілиць зайшлися **болом**. / Ген килим, витканий із птиць, летить над полем* (6, с. 321). Емоційності виділеним лексемам додають епітети, які створюють конотацію суму, напр.: *Зіграй мені **осінній плач** калини. / Зіграй усе, що тебе прошу* (6, с. 325); *І смужка сонця тонко пурпурова / **далекий обрій** пензликом торка* (6, с. 113); *Хто зна од чого очі ще мокріють, / і сниться їм якийсь **забутий сон**...* (6, с. 369) ; *Марнували літечко, марнували. / А тепер **осінні** вже **карнавали*** (6, с. 327);

– прикметниками (*гіркий, тихий, важкий, палкий, старий, сторонній, страшний, прощальний, останній, чорний, худий* тощо), що є конкретизаторами вияву емоційного навантаження смутку, напр.: ***Остання** в світі казка сидить під образами. / Навипиньки виглядають ворота через тин...* (6, с. 39); *Виходжу в сад, він **чорний і худий**, / йому вже ані яблучко не сниться* (6, с. 342);

Нічого такого не сталося. / Бо хто ти для мене? **Сторонній**. / Життя соталось, соталось / **гіркими** нитками іронії (6, с. 281); Такий чужий і раптом – **неминучий**. / Химери хмар задушить горизонт (6, с. 270); **Старі** дуби, спасибі вам за осінь, / за відлітання радості і птиць... (6, с. 346);

– дієсловами (вбивати, втомитися, забувати, згасати, згоріти, конати, крижаніти, молитися, мовчати, плакати, пропасти, прощатися, тремтіти, тужити, умирати, хворіти, шепотіти тощо), що є ефективним лексичним засобом вербалізації емоції смутку, відповідних почуттів, настроїв тощо, напр.: Він грав не так. Але не міг не грати. / Іще раз. Ще! Восстань... **І згасав**. / Додому він вертався **умирати**, Але в мистецтві він ще **воскресав** (6, с. 250); **Згоріли** їхні селища, **пропали** їхні мули. / **Бредуть, бредуть** вигнанці в дорогу неблизьку... (6, с. 23); **Забуваю** свій голос. **І вчуся тихо конати**. / **Крижаніє** ріка. Вже немає ні хвили, ні хмар... (6, с. 198); Голубими дощами сто раз над тобою **заплачу**. / **Гіацинтовим сонцем сто раз над тобою зійду** (6, с. 314); **Що з осяянь своїх ми щодня непомітно втрачаєм?** / **Як сахається розум!** **Втомилась** душа від шулік (6, с. 316); **Я прощаюся** з літом. **І воно мені каже: «Прощай!»** / **І хитає** над шляхом порожні гнізда грачині (6, с. 320);

– прислівниками (тяжко, важко, впівголоса, впівсили, беззахисно, нелегко, холодно, безмежно тощо), що в контексті вказують на ступінь інтенсивності чи якості дії або ознаки предмета, а також конкретизують почуття печалі, напр.: **Так часом тяжко**, що мені здається, / що серце в грудях вже не б'ється (6, с. 212); **Ой, живу, впівголоса, впівсили**. / Відкладаю щастя – на коли? (6, с. 329); **Нелегко** нам. **Криваві краплі глоду / крізь наші вірші виступлять колись...** (6, с. 169); **В безсмерті холодно**. **І холодно в житті**. / **О Боже мій! Де дітися поету?!** (6, с. 236); **І так беззахисно й безмежно / чекати голосу твого!** (6, с. 271);

– вигуками (о, ах, ура, Боже тощо), прагматичний потенціал яких скерований на створення додаткового смислового й

емоційного навантаження смутку, конкретизацію почуття жалю, напр.: *Я Вас люблю, о як я Вас люблю! / Але про це не треба говорити* (6, с. 344); *Хрущов – ура! І не Хрущов – ура! / А головне – да здравствуєт кар’єра!* (6, с. 166); *Страшний суфлер підказує: ха-ха! / Мені не смішно. Я ж не Мефістофель* (6, с. 178); *Ріжте, бийте, Бога ради! / Але хто ж вам буде грати?!* (6, с. 373); *Не треба слів, навіщо бандеролі? / Ау! – і все, крізь роки і печалі* (6, с. 61).

Отже, нами було встановлено, що вербалізація емоції смуток лексичними мовними засобами здійснюється за допомогою прямої лексико-семантичної номінації, засобами словотворення, індивідуально-авторськими одиницями та адгерентними емотивами, що виражені іменниками, дієсловами, прикметниками, прислівниками та вигуками. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що емоцію смутку, як і будь яку іншу, практично неможливо виразити за допомогою тільки одного мовного засобу. Емоційність у мовленні здебільшого виражається сукупністю мовних засобів різних рівнів. Перспективою подальших наукових пошуків є визначення стилістичних і фразеологічних засобів вираження емоції «смуток».

Література

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Изд-во лит. на иностр. языках, 1959. – 352 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
3. Березовська-Савчук Н. А. Синтаксичні засоби вираження емоції «смуток» (на матеріалі лірики Ліни Костенко) / Н. А. Березовська-Савчук // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного пед. ун-ту: зб. наук. праць. – Вип. 16. – Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2017. – С. 270–280.
4. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко) / Т. І. Вавринюк /// Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного пед. ун-ту: зб. наук. праць. – Вип. 4. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2010. – С. 67–73.
5. Галкина-Федорук Е. М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е. М. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию. – М. : Наука, 1958. –

С. 103–124.

6. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Степанюк М. П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажа в жіночому романі : лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте) : дис. ... канд. філол. наук / М. П. Степанюк. – Херсон, 2016. – 242 с.
9. Телия В. Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М. : Наука, 1991. – С. 36–66.
10. Финкель А. М. Современный литературный русский язык : [учебное пособие] / А. М. Финкель, Н. М. Баженов. – К. : Рад. шк., 1951. – 540 с.
11. Шаховский В. И Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1987. – 188 с.
12. Шмелёв Д. Н. Современный русский язык. Лексика / Д. Н. Шмелёв. – М. : Просвещение, 1977. – 335 с.
13. Шорин С. В. Некоторые средства и способы реализации эмотивности в художественном тексте / С. В. Шорин // Текст и его категориальные признаки – К. : КГПИИЯ, 1989. – С. 151–156.
14. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache / E. Riesel. – М. : Verlag für fremdsprachige Literatur, 1999. – S. 111–116.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2018 р.